

A Szent Korona 1978-as hazatérése, rendőrségi biztosítása és védelme

RÁCZ János

Az Egyesült Államok 39. elnöke, Jimmy Carter úgy döntött, hogy visszaadja a Szent Koronát a magyar népnek. A magyar politikai vezetés utasítására a rendőrségnek kellett biztosítani a Nemzeti Múzeumban kiállított koronát és a koronázási ékszereket. Az 1978. január 5-én elfogadott terv szerint 33 rendőr vett részt a feladat végrehajtásában. A politikai vezetés úgy határozott, hogy polgári fegyveres őrseget is alkalmaznak. A 37 főt a rendőrség képezte ki. A politikai jellegű akciók kivédésére operatív biztosítással figyelték a múzeumba látogatókat. Ez felesleges volt. Később a rendőri erőket csökkentették, a továbbiakban csak ellenőrizték a polgári fegyveres őrseg munkáját.

1977 őszén politikai döntés született az Egyesült Államokban. Carter elnök úgy határozott: a Szent Korona hazatérhet Magyarországra.¹ A döntés háttéréhez fontos adalék, hogy 1977-ig minden vitás kérdés rendeződött a két ország között. 1963-ban amnesztiát kaptak az 1956-os cselekményekért elítéltek, 1967-ben nagykövetségi szintre emelkedtek a diplomáciai kapcsolatok. 1971-ben Mindszenty elhagyhatta az amerikai nagykövetséget, és haláláig (1975) kitartott azon álláspontja mellett, hogy a Szent Koronát csak egy demokratikusan megválasztott magyar kormány megléte esetén lehet visszaadni. Nixon elnök megnyugtatta Mindszentyt ebben a kérdésben.²

A döntés után meg kellett szervezni a korona megfelelő biztosítását: egy régi-új feladatra rendőrségi megoldás született, hisz a koronaország történeti intézménye már a II. világháború után megszűnt. Ennek a fegyveres őr és – a koronázási alkalmakkor – díszelgő egységnek a visszaállítását célzó politikai szándék nyilvánvalóan nem is merült volna fel. Hiszen egy speciális egységre bízott Szent Korona a múlt kényelmetlen szimbólumává vált volna az uralkodó kommunista rezsim számára. Túlságosan emlékeztetett volna a Horthy-korszakra és egyszersmind a Szent Korona történelmi hagyományaira. Emiatt a Magyar Néphadsereget sem lehetett megbízni ezzel a feladattal. A katonaság által őrzött Szent Korona a Kádár-korszak politikai elitjének szintén elfogadhatatlan volt. Szent István koronája nem válhatott ismételten az ország jelképévé. Tehát a gondolata sem fogalmazódhatott meg egy külön vezénnyellett és fegyverzettel ellátott egység felállításának.

Az őrzés teendői szinte automatikusan a rendőrségre hárultak. Emiatt mind az 1978. január 5-én a Ferihegyi repülőtérre érkező Szent Korona védelme (a protokolláris biztosítással együtt), mind a nagyközönségnek szóló bemutatása során keletkező

1 A részleteket lásd Glant (1997) 71–85; Rác (2014)

2 Glant (1997) 61.

feladatok a rendőrségre vártak. Második kihívásként jelentkezett a Szent Korona eltervezett, állandó múzeumi bemutatása során ellátandó őrizete. Ez teljesen új feladat volt, hiszen a korona alapvetően egy koronázási ékszer funkcióját töltötte be. Az ereklye történetében a legfontosabb elvárás az volt, hogy ne kerülhessen idegen kezekbe. Történeti funkciója pedig sokkal jelentősebb volt annál, mintsem hogy egy nagyközönségnek szánt kiállítási tárgy váljék belőle. Gyakorlatilag 1977-ig a magyar történelem során soha nem merült fel olyan szándék, hogy egyfajta állandó kiállítás adjon helyet a Szent Korona számára.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy az őrzésének modernkori története újabb, ha úgy tetszik, immár külön feladattal egészült ki: a Szent Koronát látogató turisták, külföldiek, érdeklődők megfigyelésével, kezelésével. Ennek szabályait az 1977-es amerikai döntés miatt nagy hirtelenséggel kellett megalkotni. A Szent Korona azonban olyan ereklye – holott a Kádár-korszakban ezt tagadták –, amely egyben általánosan ismert, komoly vallási szimbólum, a koronázás történelmi hagyományai miatt is. A középkorban a koronát a székesfehérvári bazilika melletti káptalanság őrizte.³

1978-ban is tudták: volt olyan időszak, amikor az egyház őrizte a Szent Koronát. Természetesen az egyházi vonal teljes kikapcsolása érdekében Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke nem kevés cinizmussal jegyezte meg, hogy a püspöki kar egyetértett abban: a Szent Korona őrizetére nem vállalkozhat.⁴ Nem tekinthető véletlennek, hogy 1977-ben, Robert C. Mudd – aki a budapesti amerikai nagykövetség ügyvivője volt – megkérdezte Nagy János külügyminiszter-helyettestől, hogy a Szent Koronát a magyar kormány hol szándékozik majd kiállítani, Székesfehérvárott, a hagyományos koronázó városban vagy Budapesten.⁵

A korona őrzése és elhelyezése politikai kérdés volt a Kádár-korszakban. Ezért a választás végül a Magyar Nemzeti Múzeumra esett. A döntés indoklása: az ereklyét be kellett mutatni a nagyközönségnek, és a hely szimbolikájának azt kellett sugallnia, hogy csupán egy történelmi emléket, nem pedig egy politikai tartalmú vallási ereklyét őriznek.⁶ Pontosan ezért talált egymásra a Szent Korona és a Budapesti Rendőr-főkapitányság. A téma kutatása azért is érdekes, mert ma a katonaság és a Honvéd Koronaőrseg feladata a Szent Korona őrzése. Érdeemes tehát részletesebben utánanéznünk, hogy a rendszerváltás előtt miképpen oldották meg nemzeti szimbólumunk védelmét.

1978. január 5. – a koronaőrző rendőrség

A Budapesti Rendőr-főkapitányságra várt a Szent Korona őrzésének megszervezése. A rendőrség és ez esetben a BM III/III. osztályának képviselője a kezdetektől jelen volt a Szent Korona és a koronázási ékszerek hazahozatala végett létrehozott operatív munkacsoport ülésein. Az első ülés 1977. november 17-én volt, ahol a Belügyminisztérium

3 A magyar koronaékszerek ügye, MNL OL USA TŰK XIX–J–1–j 1977. 19. d. 001100/77–001100/30. A korona és a koronázási ékszerek hazaszállításával kapcsolatos elképzelések, 1977. november 17.

4 A magyar koronaékszerek ügye... Kaiser látogatása Lékai Lászlónál. Miklós Imre feljegyzése, 1977. december 2.

5 A magyar koronaékszerek ügye... A korona visszaadása (Mudd amerikai ügyvivő látogatása), 1977. április 29.

6 A részletesebb elemzéshez lásd Rác (2014)

képviselőként Geréb Sándor rendőr alezredes és csoportfőnök-helyettes vett részt a munkában. Geréb Sándor egyébként a BM III/III. osztályon dolgozott.⁷ Az ülésen részt vevő rendőrségi személy kiválasztásából is látható, hogy a politikai kérdések nem tudtak elkülönülni a Szent Korona őrzési feladataitól sem. Ez egyszerre volt politikai és biztonsági kérdés. Az 1977. november 17-i ülésen több témát is érintettek. Nem ismerték azonban a Szent Koronát szállító amerikai gép pontos érkezési dátumát. Az operatív ülésen mégis voltak olyan elemek, amelyek később megvalósultak. Az egyik ilyen a rendőrséget is érintette.

Elkülönítették a Szent Korona és a koronaékszerek, illetve az ereklyét kísérő amerikai diplomaták, tudósok, magánszemélyek, magyar politikusok, egyházi vezetők biztosítását. A dokumentumok szerint azt javasolták, hogy a protokolláris fogadás alatt a Szent Koronát és a koronaékszereket haladéktalanul helyezték el a katonai díszegység mellett parkoló gépkocsiban. Kitértek arra is, hogy az ereklyét a fogadás után azonnal elszállították volna az Országházba.⁸ A külföldi vendégek megfelelően biztosított gépjárműoszlopai csak ezt követően indulhattak volna el a Duna Intercontinental szállodához. Miközben a Parlamentbe érkező koronát a kormányórság vette volna gondjába, egészen a másnapra tervezett hivatalos parlamenti átadásig.⁹ A külügyi anyagok alapján kijelenthető: a Szent Korona az amerikai diplomatákkal szemben már a kezdeti tervekben is magasabb biztosítási szintet kapott.

Természetesen jogos a kérdés: kellett-e bármilyen támadástól tartani, vagy csak az elővigyázatosság, a Szent Korona körütekintő kezelése és őrzése indokolta az előkészületeket? Az iratokat áttekintve kijelenthető, hogy nem kellett számolni semmilyen politikai célzatú támadással, vagy bármilyen külső beavatkozással. Csupán a magyar emigráció egy része elégedetlenkedett. Tüntetések szerveztek az Egyesült Államokban, és igyekeztek minden követ megmozgatni az amerikai politikában azért, hogy a Szent Korona ne érkezhessen vissza Magyarországra.¹⁰

Gyakorlatilag csak egy esetben történt konkrét fenyegetés, de ez sem a Szent Koronát érintette, hanem sokkal inkább a nyugati országok külképviseleteit. 1977. december 30-án, a budapesti holland nagykövetségtől Wolfswinkel holland titkár hívta fel a magyar külügyminisztériumot. A titkár tájékoztatása szerint egy ismeretlen férfi telefonált a nagykövetségre, majd egy érthetetlen nevű szervezet képviselőjének nevezte magát. Ezután „közölte a holland nagykövetség magyar állampolgárságú telefonkezelőjével, hogy amennyiben az Egyesült Államok visszaadja a koronát Magyarországnak, úgy a szervezet meggyilkolja az Egyesült Államok és Hollandia budapesti nagykövet-

7 Geréb Sándor rendőr alezredes, „1964-ben százados a III/III-1-a osztályon és Timkó Imre, azaz »Kiss János«, valamint Brezanóczy Pál, azaz »Kékes« tartótisztje, 1966-tól őrnagy, és a III/III-2 osztályvezető, 1978-ban alez. és a III/III csop.f. helyettese.” Lásd a Galántai György festőművésszel foglalkozó honlapon. Forrás: www.galantai.hu/festo/lista_kronologikus.html (2014. 11. 11.)

8 A magyar koronaékszerek ügye... A korona és a koronázási ékszerek hazaszállításával kapcsolatos elképzelések, 1977. november 17.

9 Gyakorlatilag a terv ezen szakasza így is történt.

10 Glant (1997) 87–109.

ségének valamennyi diplomatáját”.¹¹ A kagylót rögtön letette a telefonáló, amikor az érthetetlen szervezet nevét kérdezte az ügyfélszolgálatos.

A holland nagykövetség értesítette az Egyesült Államok budapesti nagykövetségét is. Azonban az amerikai kollégáikkal egyetértésben úgy döntöttek, hogy nem értesítik a fenyegetésről a többi külképviseletet. Ezzel a magyar külügyminisztérium egyetértett. Azért a hollandok kérésére egy rendőrőrszemet állítottak a nagykövetség elé, de a betelefonálót mind a holland, mind az amerikai külképviselet elmebetegnek véleményezte.¹² Valós fenyegetésről nem tudunk beszámolni.

Az első és konkrét BRFK biztosítási tervet 1977. december 29-én hagyta jóvá Vince Lukács rendőrfőkapitány.¹³ Ekkor már tudott volt, hogy az amerikai különgép 1978. január 5-én, este tíz órakor fog megérkezni a Ferihegyi repülőtérre. A dokumentum a fogadóbizottságból csak három kiemelt személyt nevezett meg: Trautmann Rezsőt, az elnöki tanács helyettes elnökét, Puja Frigyes külügyminisztert és Esztergályos Ferenc washingtoni magyar nagykövetet. Az irat nem vette figyelembe, hogy Esztergályos Ferenc gyakorlatilag nem volt a fogadóbizottság tagja. A magyar nagykövet a felesége társaságában, a Szent Koronát szállító amerikai gépen utazott haza.¹⁴ A dokumentum a Szent Korona érkezésekor nagyjából hétszáz védendő emberrel számolt. A legkisebb biztosítandó kontingenst az Amerika Egyesült Államok küldöttsége jelentette. A szakértőkkel együtt mindössze negyven főt említettek. A tervezet az 1977. november 17-i jelentéshez képest megváltozott. Csak az ünnepélyes fogadás után adott utasítást a Szent Korona gépjárműre helyezésére. Az erekle az amerikai küldöttség és a nemzetközi sajtó elszállítása után indulhatott el az Országházba.

A terv szerint a Szent Korona és a koronázási ékszerek biztosítását I. fokúnak állapították meg, miközben a vendégeknek alacsonyabb, II. fokú biztosítást szavatoltak.¹⁵ A BRFK a rendőrségi feladat megvalósítására a Budapesti Rendőrképző Iskolát, a Gépkocsizó-járőr és Őrszolgálati Parancsnokságot (GÖP), valamint a közlekedésrendészetet jelölte ki. A részletes leírás a következő utasítást tartalmazta: „A repülőtér külső és belső lezárása. Biztonsági őrkkel biztosítani a vezetőket, a járműveket, az utazás útvonalát, valamint a közvetlen közelben lévő veszélyt rejtő objektumokat”.¹⁶

Az elfogadott terv, a repülőtértől egészen a X. kerületi Basa utcáig meghatározta a teljes útszakasz kiürítését. Tehát a reptérre vezető út XVIII. kerületi részét lezárták a forgalom elől. Nyilvánvaló, hogy az éjszakai szállítás miatt ez nem okozott különösebb gondot a polgári közlekedésben. A Szent Koronát szállító gépjárműoszlop előtt elhelyeztek egy piros-kék fényjelzést adó oszlopvezető autót és egy kettős kék fényjelzéssel villogó „előjelző” gépkocsit. Az oszlopzárást egy Mercedes gépjárművel hajtották

11 A magyar koronaékszerek ügye... Telefonbejelentés a holland nagykövetségen a korona visszaadásával kapcsolatban, 1977. december 30.

12 Uo.

13 Terv a magyar korona és koronázási kellékek Magyarországra érkezésének rendőri biztosítására, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978. 1977. december 29.

14 Glant (1997) 123.

15 Terv a magyar korona és koronázási kellékek Magyarországra érkezésének rendőri biztosítására...

16 Uo.

végre.¹⁷ Az amerikai szenátorokat kísérő oszlopban, „előjelző” nélkül egy oszlopvezető és egy oszlopszáró autót alkalmaztak. A gépkocsioszlopok elhaladása után a biztonsági örök feladata volt a forgalom megindítása.

A biztosítás parancsnokának Matók Béla rendőr ezredest jelölték ki. Közvetlen beosztottjai Bálint László, Buncsák László, Zsarnóczai József rendőr alezredek és Csorba Géza rendőr őrnagy voltak.¹⁸ Matók Béla 1978. január 3-án, délután két óra-kor eligazítást tartott az akcióban részt vevő parancsnokoknak és megbízottjaiknak. A megjelentek között megtalálhatjuk a BRFK GÖP vezetőjét, a BM FRE parancsnokának megbízottját, a Budapesti Rendőrképző Iskola parancsnokának megbízottját, valamint az V., VII., VIII., X., XVIII. és XIX. kerületi rendőrkapitányságok közrendvédelmi osztályainak parancsnokait is.

Matók Béla a következőket kérte a közlekedésrendészet vezetőjétől. Tájékoztassa a közlekedési vállalatokat a szállításnál tervezett útvonalokról. Telepítsenek „megállni tilos” táblákat 1978. január 4-től január 7-e este 8 óráig a Duna-korzón, a Vígadó utca és a Március 15-e tér között, továbbá a budai Vár, a Szent Háromság tér, valamint a kollégium előtti parkolóknál. Matók Béla arra is utasította a közlekedésrendészet vezetőjét, hogy a Fővárosi Tanács VB. Közmű és Mélyépítési Osztály Főigazgatóságán járjon el annak érdekében, hogy a biztosítást érintő útszakaszokon a köztisztaság megfelelő legyen. Nem elfeledkezve arról, hogy a tervezett művelési területen legkésőbb 1978. január 4-én délig be kellett fejezni az esetleges útjavításokat is.¹⁹ A megbeszélésen foglalkoztak az egyenruha kérdésével. Általános viseletnek előírták a műbőr köpeny, tányérsapka, kamgárnzubony,²⁰ szürke ing és csizma viselését. A közlekedésrendészetnek külön kikötötték a fehér kézelő és a fehér sapka használatát. Fegyverzet tekintetében a hagyományos derékszíj, pisztoly, gumibot hármasához ragaszkodtak.²¹

A protokoll és a Szent Korona biztosítására kijelölt személyi állomány összesen 565 főből állt.²² Az alábbi összetétel alapján szervezték meg az állományt: az állambiztonság 40 fő (!) operatív tiszttel vett részt az akcióban, a bűnügyi osztály 80 főt adott a biztosításhoz. Az elfogadott tervben legnagyobb létszámmal – 200 fő – a rendőrképző iskola szerepelt. A közlekedési rendészet 110 fővel, a Forradalmi Rendőri Ezred (FRE) 93 fővel (!) járult hozzá az esemény sikeres lebonyolításához. Ezenfelül a GÖP-nek 24, a közlekedésieknek további 18 főt kellett kijelölniük.²³ A terv kitért az alkalmazott technikai eszközökre, gépjárművekre. A GÖP tizenkét járőrgépkocsival és a Forradalmi Rendőr Ezreddel közösen tizenkét csapatszállító járművel szerepelt a listán. A közlekedésrendészet nyolc járőrgépkocsit, valamint hat Mercedes autót és két mikrobuszt adott az akcióhoz.

17 A rádióforgalmazás során használt gépjármű-elnevezések: az előjelző: Diadal 1, az oszlopvezető: Diadal, az oszlopszáró Diadal 2.

18 Terv a magyar korona és koronázási kellékek Magyarországra érkezésének rendőri biztosítására...

19 Uo.

20 Egyfajta fésűgyapjú fonalból készült felsőruházat.

21 Uo.

22 Lásd Rácz (2014)

23 Terv a magyar korona és koronázási kellékek Magyarországra érkezésének rendőri biztosítására...

A dokumentum elemzéséből megállapítható, hogy a rendszer nem tudott megszabadulni a politikai paranoiától. Az FRE – lényegében a Belügyminisztérium karhatalmi szervezete – és az operatív tisztek jelenléte alapján elképzelhető, hogy az állomány összeválogatásával felkészülhettek egy akár politikai célú tömegdemonstráció elfojtására is.²⁴ A repülőgép ferihegyi megérkezésekor sem zászlóerdő, sem tömegek, sem tűzijáték nem fogadta a Szent Koronát. A nyugati újságírók panaszolták is a külföldön várt nagy nemzeti ünneplés elmaradását. A magyar politikusok válasza egyszerű volt: a népnépzély szervezését elvetették a biztonság miatt.²⁵

A repülőtéri biztosítás parancsnokának Nádasdi László rendőr őrnagyot választották ki. Nádasdi a XVIII. kerületi rendőrkapitányságon teljesített szolgálatot. Összesen 63 főt kapott a feladat megoldására. Beosztottjai közül az FRE kötelékébe 49, a közlekedésrendészet soraiba 14 fő tartozott. A reptér külső és belső biztosítását az FRE végezte. Az utasítás alapján Nádasdi László csoportja lezárta a reptér külső területét és a forgalmi előteret, ahol felsorakoztatták a delegáció gépjárműveit. Biztosították a felhajtást az Orczy tér felől, valamint felügyelték a politikusok és a Szent Korona távozását.²⁶

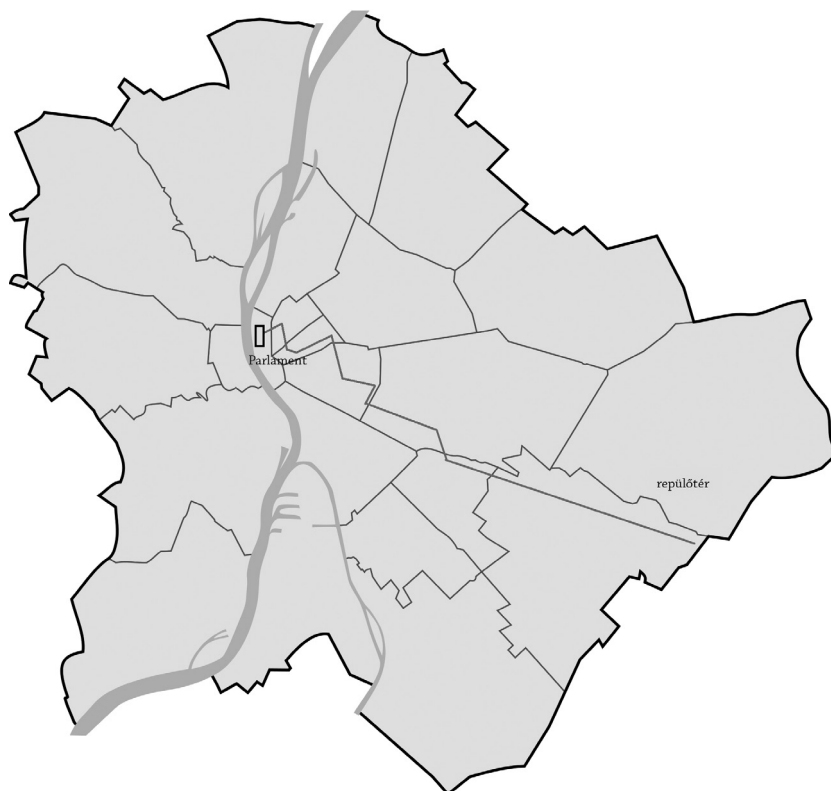
A repülőtér és az Országház közötti útvonal ellenőrzése az V. (60 fő), VII. (45 fő), VIII. (35 fő), X. (35 fő), XVIII. (30 fő) és XIX. (40 fő) kerületi rendőrkapitányságok feladata volt. A legfontosabb teendőjük a Szent Koronát szállító gépjárműoszlop biztosítása volt. A GÖP tizenkét járőrgépkocsiját a következő budapesti utakra, terekre rendelték szolgálatra: Ferihegyi repülőtér, Vörös Hadsereg útja – ma: az Üllői út külső része –, Csokonai utca. Továbbá a Lehel utca, Fertő utca, Bihari utca, Vajda Péter utca, Könyves Kálmán körút, Orczy tér, Mező Imre út – ma: Orczy út –, Baross tér, Rákóczi út, valamint a Tanács körút – ma Károly körút –, Népköztársaság útja – ma: Andrássy út –, Bajcsy Zsilinszky út, Alkotmány utca, Kossuth Lajos tér volt az útvonal.²⁷ Gyakorlatilag ellenőrzés alá vonták a repülőtér és a Parlament közötti teljes útszakaszt.

24 Az FRE történetével kapcsolatban lásd Forró (2011)

25 Lásd Rác (2014)

26 Terv a magyar korona és koronázási kellékek Magyarországra érkezésének rendőri biztosítására...

27 Uo.

1. ábra: A Szent Korona budapesti útvonala 1978. január 5-én

Az amerikai vendégek másnapra tervezett városnézését az eddig leírtaknál jóval csekélyebb rendőri erőkkel kísérték. Pusztán tíz közlekedési rendőr biztosította zavar-talan eljutásukat az előre kiszemelt célpontokhoz. Az érintett területek a legkedvel-tebb hazai turistalátványosságok voltak: a Halászbástya, a Mátyás templom, illetve a Budapesti Történeti Múzeum. A legmagasabb rangú amerikai politikus, Cyrus Vance külügyminiszter azonban nem a Szent Koronát szállító géppel érkezett. Őt és feleségét másnapra, 1978. január 6-ára várták a Ferihegyi repülőtérre.²⁸ A gép leszállása után két fő, míg az amerikai nagykövetségig tartó útját negyven rendőr vigyázta a környező utcákon. Az amerikai küldöttség eljuttatását az Országházig – a Szent Korona ünne-pélyes átadására – nem biztosították olyan erők, mint a Szent Korona elszállítását a Nemzeti Múzeumig. A protokollútvonalat a Duna Intercontinental szállótól az Ország-házig csak húsz közlekedési rendőr ellenőrizte. Mivel semmilyen tömeges felvonulás-ra, ünnepségre nem került sor, ezért indokolatlan lett volna ennél magasabb fokozatú biztosítás. Ezt követően a hagyomány szerint Szent István koronázási ékszerének is nevezett ereklye új helyszínre került. A Nemzeti Múzeumban történtek elemzése már a következő fejezetünk témája lesz.

²⁸ Uo.

1978. január 6., és ami utána történt – avagy itt mindenki „gyanús”?

Az előző fejezetben részletesen áttekintett, 1977. december 29-én elfogadott dokumentum a Szent Korona átszállítását a múzeumba 1978. január 7-én este 23.00 és 23.15 között javasolta végrehajtani. A következő útvonalat jelölték ki: Kossuth Lajos tér, Alkotmány utca, Bajcsy Zsilinszky út, Tanács körút (ma Károly körút), Múzeum körút. Az akcióban az V., VII. és VIII. kerületi rendőrkapitányságok állományának részvételére számítottak. A legnagyobb létszámú erőt az V. kerületi kapitányság adta (nyolcvan főt), míg a legkisebbet a VII. kerületiek állították ki (tíz főt).

Összesen 170 rendőr részvételét tartották szükségesnek a Szent Korona költöztetésében, amelyhez a GÖP tíz, míg a közlekedésrendészet negyven fővel járult hozzá, s öt járórgépkocsit is kirendelek az akcióhoz. Vince Lukács rendőr vezérőrnagy 1978. január 6-án újabb tervet adott át Ladvánszky Károly belügyminiszter-helyettesnek. Az átszállítás időpontját egy nappal korábbra, 1978. január 6-ára, 22.30-ra helyezték át.²⁹ Minden más tekintetben jóváhagyták a már ismertetett forrás útmutatásait. A múzeumi tevékenység parancsnokának Radosza Mihály rendőr alezredest, helyettesének Csorba Géza rendőr őrnagyot nevezték ki. Az átszállítást megelőzően egy háromfős járórgépkocsit küldtek a Múzeum körúthoz. Az alakulathoz tartozó egyik járőr, gyalogos őrszem beosztásban, a múzeum udvarát figyelte.³⁰ Az ereklyét 1978. január 20-ig a „Kincses Kamrában”, a múzeum első emeletén található trezorban tárolták.

A korona és a koronázási ékszerek megérkezése előtt, 1978. január 4-én FJK típusú riasztórendszert szereltek fel a hosszú utat megtett történelmi jelkép védelmére. A nyílászárókra érzékelőt helyeztek el. A trezorajtó felett és az odáig elvezető folyósón radar-érzékelők gondoskodtak a korona zavartalan pihenéséről. Az ablakokra és a vitrinekre is érzékelőket telepítettek. A riasztórendszereket legkésőbb 1978. január 6-án 12 óráig kellett ellenőrizni. A „Kincses Kamra” ajtaját két kulcs nyitotta és zárta, kulcs-ellenkulcs rendszerben. A múzeum főigazgatója elrendelte, hogy a trezort naponta egyszer nyissák fel, és ellenőrizzék a tartalmát. A naponta ismétlődő eseményről pontos naplót vezettek, amelyben rögzítették mindazoknak a nevét is, akik jelen voltak az ellenőrzésnél.

Természetesen a dokumentum meghatározta a múzeumi őrzés ellátásához szükséges személyi állományt is. A rendőrség oldaláról kezdetben 33 fő vett részt a védelmi feladatokban. A csoporthoz tartozott még egy fő parancsnok és három fő váltásparancsnok. A Nemzeti Múzeum északi oldalán egy rendőrségi mikrobusz nyújtott pihenési lehetőséget a szolgálat felvételére várakozóknak és a tartaléknak. Ezt a létszámot azonban nem tartották elégségesnek. Ezért 1978. január 3-án egy 37 főből álló polgári fegyveres őrség felállításáról határozott a belügyminiszter-helyettes.³¹ A döntés egy

29 Terv a magyar korona és koronázási kellékeknek Nemzeti Múzeumba való rendőri biztosítására, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978. 1978. január 5.

30 Rádiós hívóneve: Darázs.

31 Lásd Rác (2014)

1978. január 2-án megírt jelentés alapján született.³² A Bohár János rendőr alezredes által aláírt dokumentum az 1977. december 28-i operatív ülés rendőrségi feladataival foglalkozott. Az ülés jegyzőkönyve szerint a Szent Korona közvetlen őrzésére két 24 órás, állandó őrhely, valamint a főbejáratától a kiállítás központjáig, a díszteremig öt ideiglenes, 12 órás őrhely felállítását kezdeményezték.³³ 1977. december 29-én az ORFK és a Kulturális Minisztérium Központi Múzeumi Igazgatósága részéről külön megbeszélést folytattak a polgári fegyveres őrség felállításáról. A díszteremben posztoló két fő 24 órás ór pozíciójára 15 személyt, az öt fő 12 órás ór munkakörére 18 főt, továbbá egy parancsnokot és három váltásparancsnokot kívántak alkalmazni.³⁴ Az álmányt 1978. január 16-ig feltöltötték.³⁵

Bohár János rendőr alezredes 37 darab pisztoly (9 mm PA-63 M) és 5 tartalék gépkarabély (7,62 mm AK-47 M) kiadását javasolta a Kulturális Minisztériumhoz tartozó polgári őrségnek. A felvételükről, továbbá a fegyveres alapképzésükről a BRFK gondoskodott. A rendőrség a látogatási napokon is segítette az általuk felkészített őrség munkáját. A biztosítási feladatokat egyeztették a Nemzeti Múzeum Igazgatóságával.

A kiállítások ideje alatt két rendőr a múzeumi díszterem bejáratát, kettő a kijáratát felügyelte. A tervhez csatolt helyszínrajz szerint kötélkordont feszítettek ki a Nemzeti Múzeum körüti bejáratától egészen a díszteremig, majd a Bródy Sándor utcára nyíló kijáratig. Rajtuk kívül két közlekedési rendőr vigyázott a múzeumhoz közeli zebrán áthaladó gyalogosokra. A rendőrök feladata volt a látogatók magatartásának figyelemmel kísérése, a gyanúsan viselkedők kiemelése, igazoltatása. Munkájuk részét képezte a kordonon átbújó személyek elfogása és a parancsnok elé kísérése is.³⁶

A látogatási napok idején a polgári fegyveres őrség két fővel, valamint egy 12 órás őrral volt jelen a díszteremben, ezenkívül egy 24 órás ór volt beosztva a telefonhoz, és egy 12 órás ór posztolt a díszterem előtti csarnokban, illetve a lépcsőfeljárónál. És ha mindez nem tűnne elegendőnek, akkor még számot kell vetnünk a közvetlen múzeumi alkalmazásban álló 4–6 fő teremőrrel, illetve a BM kötelékébe tartozó operatív tisztekkel is.

Az operatív biztosítás feladata volt kiszűrni az ellenséges politikai elemeket a látogatók közül. Ezért két fő operatív és két fő bűnügyi tiszt épült be a látogatók soraiba. Felderítő szolgálatot láttak el. Feladtuk volt megelőzni a röpcédulaszórást, a rendezvényt és a provokációkat.³⁷ Amennyiben valaki gyanús lett az operatív elhárításnak, akkor a közrendvédelmiük segítségével kiemelték az illetőt, és haladéktalanul tájékoztatták a parancsnokot. Ezenfelül, amennyiben szükségesnek érezték, az Állambiztonság Vizsgálati Osztályára kísérhették a gyanúsítottat. Bármilyen ellenséges politikai mozgólódást, amely esetleg érintette volna a Szent Koronát és a kiállítást, jelenteni

32 A koronázási ékszerek biztosításával kapcsolatos jelentés és a polgári fegyveres őrség létrehozása a Magyar Nemzeti Múzeumban, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978, 1978. január 2.

33 Uo.

34 Polgári fegyveres őrség létrehozása, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978, 1978. január 2.

35 Ladvánszky Károly rendőr vezérőrnagy levele, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978, 1978. január 4.

36 Terv a magyar korona és koronázási kellékeknek Nemzeti Múzeumba való rendőri biztosítására...

37 Lásd Rác (2014)

kellett a BM III/III. osztály vezetőjének. A megkapott információkat értékelve az ellenlépéseket is neki kellett kidolgoznia.³⁸

Gyakorlatilag az 1978. január 24-én megnyílt kiállítás látogatói politikai megfigyelés alá kerültek. Ebben az időszakban a Szent Korona nemcsak a magyar történelem fényes napjait szimbolizáló múzeumi tárgy volt, hanem a Kádár-korszak politikai paranoiájának nyilvánvaló bizonyítéka is. Nem találtuk dokumentummal alátámasztható bizonyítékát konkrét fenyegetésnek, sem a magyar emigráció, sem az ekkor még kezdetleges formában is alig létező ellenzék oldaláról. A fellelt forrásokkal nem igazolható ez a túlzottnak látszó védelem. A kötélkordon és a rendőrség jelenléte mégis szükségszerű volt. Hiszen arról nem szabad elfeledkeznünk, hogy a Kádár-korszak előtt nem mutatták be a Szent Koronát a nagyközönségnek. Legfeljebb csak a koronázáskor és különleges alkalmakkor lehetett megtekinteni.³⁹ Mindez azt eredményezte, hogy 1978 januárjától egészen 1978 őszéig közel félmillió ember látta a koronát és a koronázási ékszereket.⁴⁰

Az érdeklődés valóban hatalmas volt, olyannyira, hogy a meghatározott nyitvatartási napok – kedd, szombat és vasárnap 10–18 óráig, valamint csütörtök 12–18 óráig – nem bizonyultak elegendőnek.⁴¹ Ezért 1978. február 15-től minden héten szerdán is megtekinthető volt Szent István koronája. Ezen a napon 14 és 17 óra között iskolák, vállalatok, intézmények szervezett és előre bejelentett csoportjai várakoztak a díszterem előtt. Ezért a rendőrségi és operatív biztosítást a szerdai napokra is kiterjesztették.⁴² Bizonyos mértékig tehát indokolt volt a rendőri jelenlét, azonban az ekkora létszám és ilyen alaposan megtervezett intézkedések szükségességére nem találtunk dokumentumokat.

Az eddig leírtakat igazolja, hogy az őrzés első időszakában csupán három alkalommal került sor rendőri intézkedésre. Mindhárom eset 1978 tavaszán történt. Április 9-én és 20-án rendőrséget gyalázó falfirkák jelentek meg a Nemzeti Múzeum kijáratának egyik oszlopán, majd a jegykiadó helyiség falán. A Kádár-korszakban a rendőrség nem állt köztisztületben, a diktatúra hatalmának jelképe volt. Az elkövetőket a sok rendőr látványa sarkallhatta a gyalázkodásra. Ez a cselekedet nem elsősorban a rendőrség, hanem az egész rendszer és a Szent Korona túlzottnak látszó őrzetének kritikája volt.

Április 15-én éjjel három férfi mászott be a kerítésen, és éppen a dolgukat szerették volna elvégezni, amikor a rendőrök elkapták őket. A „legkomolyabb eseményre” 1978. május 27-én került sor. Ekkor a látogatók közül Lévai Zsuzsanna egy kendőbe csavart virágcsokrot dobott a Szent Koronát tartó emelvény talapzatához.⁴³ Ez utóbbit esetleg lehetséges direkt rendszerellenes támadásnak vélni, amennyiben szándékosan eltekin-tünk a cselekmény erősen gyermekes voltától.⁴⁴

38 Uo.

39 Uo.

40 A kalkuláció az 1978. július 20-i jelentésen alapszik. Lásd MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978; illetve Rác (2014)

41 Terv a magyar korona és koronázási kellékeknek Nemzeti Múzeumba való rendőri biztosítására...

42 Dr. Bálint László rendőr alezredes jelentése, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978, 1978. február 9.

43 Jelentés, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50-46/1978, 1978. július 20.

44 Rác (2014)

Az 1978. június 20-án megfogalmazott jelentés a januártól eltelt teljes időszakot értékelte. Megállapították, hogy a rendőrség minden tevékenységét az előzetes terveknek megfelelően végezte el. Tehát négy különböző helyen négy fővel látták el az operatív biztosítást. A közrendvédelmi szolgálatot, a BRFK és a GÖP háromfőnyi gépkocsis járőrrel és két, a múzeum körül szolgálatot teljesítő mozgó őrszettel hajtotta végre.

A jelentés arra is kitért, hogy a keddi és csütörtöki nyitvatartási napokon 10-10 rendőr vett részt a Szent Korona őrzésében. A hétfői napokon 20-20 fő közbiztonsági, valamint öt fő közlekedési forgalom-ellenőrző járőr látta el a szolgálatot.⁴⁵ A jelentésből az is kiderült, hogy a polgári fegyveres őrség létszáma megemelkedett, 1978 nyarára már 49 fő összesen tíz őrhelyen dolgozott. A múzeumőrség létszáma is változott, összesen 19 fő vett részt a rendfenntartásban.

Amennyiben bármilyen rendkívüli esemény, riasztás történt volna, a BRFK központi ügyeletének szolgálatos alosztályvezetője irányításával a BM FRE készenléti szakasza érkezett volna a helyszínre. A dokumentumban megállapították, hogy a látogatók fegyelmezetten viselkedtek, a rendőrök és a polgári fegyveres őrök, teremőrök kéréséit tiszteletben tartották. Nem történt semmilyen kísérlet a Szent Korona eltulajdonítására vagy megrongálására. Az érdeklődők száma azonban folyamatosan csökkent. Ezért a nyitvatartási napokon a rendőri jelenléte is mérsékeltek. 1978. április 12-től kedden és csütörtökön csak öt-öt fő, hétfőn tíz-tíz fő felügyelte a rendet. A hétfői létszámot 1978. június 25-től tovább csökkentették öt-öt főre. A Múzeum körüli zebránál megszüntették a forgalomirányítást.

Az operatív biztosítás is teljesen feleslegessé vált. 1978. május 5-től csupán egy fő vegyült információszerzési szándékkal a látogatók soraiba. Ez önmagában is a politikai indokokból kialakított titkos rendőri biztosítás feleslegességének beismerése.⁴⁶ A rendőrök számának folyamatos csökkentésével a polgári fegyveres őrségre hárult a Szent Korona védelme és a közönség figyelemmel kísérése. A jelentés szerint tizenkét fő létszámhiánnyal küszködött a polgári őrség. A túlóra jelentette az egyetlen megoldást, de sajnos ez nagyobb terheléssel járt együtt. Ezért további módosításokat javasoltak a biztosítás rendjében. Kérték, hogy az operatív biztosítást 1978. szeptember 15-étől szüntessék meg. Az öt fő közrendvédelmi rendőr helyett csak a három fő gépkocsis járőr szolgálatát javasolták fenntartani oly módon, hogy a Múzeumkertben gyalogos megfigyelő szerepét betöltő két fő feladata is megmaradjon.

A múzeum kupolájában a 6-os és 7-es számú őrhely összevonásával egy 24 órás őrszolgálat felállítását kezdeményezték. Az első emeleten és a főbejáratnál elhelyezett 8-as és 9-es megfigyelési pontot hasonló elv alapján egyesítve egy 12 órás őrhelyet kívántak létrehozni a polgári fegyveres őrség számára. Nyilvánvalóan a rendőrség múzeumi jelenlétének leépítéséből adódó túlterheltség enyhítése volt a cél. Vince Lukács rendőrfőkapitány egyetértett a javaslatokkal. A tervezett létszámcsökkentés és az őrzési feladatok ésszerűsítése a Belügyminisztérium részéről is pozitív fogadtatásra talált. Bohár János rendőr alezredes javasolta a dokumentum jóváhagyását, de kiemelte, hogy Lad-

45 Jelentés, 1978. július 20.

46 Uo.; illetve Rác (2014)

vánszky Károly belügyminiszter-helyettes utasításai alapján a Szent Korona őrzéséért továbbra is a BRFK marad a felelős.⁴⁷

Bohár János ennek az alapvető tételnek a figyelembevételével fogadta el a felterjesztett javaslatokat. Levelében, amelyben Bálint Lászlót, az ORFK Közbiztonsági Osztályának vezetőjét utasította, kiemelte a BRFK meghatározó szerepét a Nemzeti Múzeumban kiállított Szent Korona és a koronázási ékszerek őrzésében. Kifejtette, hogy ennek figyelembevételével fokozni kell az ellenőrzéseket, és amennyiben szükségessé válna, azonnal vissza kell állítani a fokozott rendőri védelmet.⁴⁸ A Szent Korona biztosítási feladatának megszervezése lényegében a BRFK kezében maradt. Azonban nagyobb változások történtek, kiderült, hogy a politikailag is folyamatosan ellenőrzött látogatók valóban csak turisták, családok, érdeklődők. Semmilyen politikai támadást nem terveztek a Kádár-rezsim ellen, s nem veszélyeztették a koronát sem.

Összegezve: a rendőrség azt tette, amire a Belügyminisztériumon keresztül a magyar politikai vezetés utasította. Kiképezte a polgári fegyveres őrseget, ellenőrizte a munkájukat, és biztosította a Nemzeti Múzeumban elhelyezett ereklyék védelmét.

IRODALOMJEGYZÉK

Glant Tibor (1997): *A Szent Korona amerikai kalandja 1945–1978*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó.

Forró János (2011): *A Kádár-rendszer rendvédelmi szervezetei*, a BM Karhatalom és a Készenléti

Rendőri Ezred. In: *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 20. évf. 23. sz. 36–59.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (USA TÜK) XIX-J-1-j

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (ORFK) XIX-B-14

RácZ János (2014): *A Korona „szentek” nélkül*. Előadás a veszprémi magyarságtudományi konferencián. A tervezett konferenciakötet várható megjelenési dátuma: 2015. április.

SUMMARY

The Return of the Holy Crown in 1978 and Its Protection by the Police

RÁCZ János

Jimmy Carter, who served as the 39th President of the United States, decided to give back the crown of St. Stephen to the people of Hungary. The Hungarian regime ordered the Hungarian Police to secure the National Museum, where the Holy Crown was to be exhibited. According to the plan accepted on 5th of January in 1978 33 policemen took part in the operation. The Regime also decided to hire civilian armed guards. The 37 vigilantes were trained by the Hungarian Police. The Regime also used secret police to avoid any political operation by the visitors, which turned out to be unnecessary. Later the Hungarian police forces were withdrawn. They just inspected the work of the vigilantes.

47 Jelentés, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50–46/1978, 1978. július 31.

48 Bohár János rendőr alezredes levele. Koronázási jelvények őrzése, MNL OL ORFK XIX-B-14. 293. d. 50–46/1978, 1978. augusztus 10.